

ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมและการเคลื่อนไหว
ของพรรคการเมืองในรัฐสภา

Movement Tactics of Social Movements and Political Party
Movements in Parliament

พระชัชวาลย์ โชติโก^{1*}, พระพนมศักดิ์ กตสโก^{**},

พระอภิรักษ์ ปภาโส^{***}, พระวิศวะ วรวิโช^{****}

Phra Chatchavan Chotiko^{1*}, Phra Panomsak Katsakko^{**},

Phra Aphirak Paphaso^{***}, Phra Visava Worawitcho^{****}

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย

นครปฐม ประเทศไทย

Faculty of Social Sciences, Mahamakut Buddhist University

Sirindhornrajavidyalaya Campus, Nakhon Pathom, Thailand

Received: February 17, 2026 Revised: March 4, 2026 Accepted: April 27, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาทและยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของพรรคการเมืองไทยภายใต้บริบทของระบบรัฐสภาและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในยุคดิจิทัล โดยวิเคราะห์จากแนวคิด ทฤษฎี และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษา พบว่า พรรคการเมืองทำหน้าที่เป็นดัชนีชี้วัดคุณภาพของประชาธิปไตย โดยเป็นตัวกลางเชื่อมโยงเจตจำนงของประชาชนสู่การตัดสินใจเชิงนโยบาย ในปัจจุบันพรรคการเมืองไทยได้พัฒนาบทบาทจากการเป็นเพียงกลไกเลือกตั้งสู่การเป็นส่วนหนึ่งของ “ขบวนการทางสังคม” (Social Movement) เพื่อรับมือกับข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและรัฐธรรมนูญ ยุทธวิธีที่สำคัญประกอบด้วยการใช้พื้นที่สาธารณะใหม่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์เพื่อระดมมวลชน และการใช้กลไกการยุบสภาเป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรมทางการเมืองใหม่เมื่อเกิดวิกฤตศรัทธา ข้อเสนอแนะจากการศึกษาเน้นย้ำถึงการสร้างความเป็นสถาบันของพรรคการเมืองที่โปร่งใส และการเปิดพื้นที่ให้การเคลื่อนไหวภาคประชาชนดำเนินไปภายใต้กรอบของกฎหมายและสิทธิมนุษยชนเพื่อความมั่นคงของประชาธิปไตยในระยะยาว

คำสำคัญ: พรรคการเมือง ขบวนการทางสังคม ยุทธวิธีการเคลื่อนไหว ประชาธิปไตยไทย

Abstract

This academic article aims to analyze the roles and movement tactics of Thai political parties within the context of the parliamentary system and social changes in the digital era. Using documentary research methods to review concepts, theories, and relevant laws, the study finds that political parties serve as an index of democratic quality, acting as intermediaries linking public will to policy decisions. Currently, Thai political parties have evolved from mere electoral mechanisms into components of “social movements” to cope with structural and constitutional constraints. Key tactics include utilizing new public spaces via social media for mass mobilization and employing parliamentary dissolution as a tool for political re-legitimation during crises of faith. Recommendations emphasize building transparent political party institutions and opening spaces for civil society movements within the framework of law and human rights to ensure long-term democratic stability.

Keywords: Political Party, Social Movement, Movement Tactics, Thai Democracy

บทนำ

พรรคการเมืองถือเป็นสถาบันทางการเมืองที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในระบอบประชาธิปไตย โดยทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงระหว่างรัฐบาลกับประชาชน เพื่อสะท้อนความต้องการของสังคมเข้าสู่กระบวนการนิติบัญญัติและการจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรม อย่างไรก็ตาม ภายใต้บริบทการเมืองไทยร่วมสมัย พบว่า ระบบการเมืองแบบตัวแทนเริ่มประสบปัญหาในการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างเพียงพอ พรรคการเมืองจำนวนหนึ่งยังเผชิญกับวิกฤตความเชื่อมั่นเนื่องจากขาดความเป็นประชาธิปไตยภายในองค์กร และการกำหนดนโยบายที่พึ่งพาตัวบุคคลมากกว่าสถาบันพรรค สภาการณดังกล่าวนำไปสู่ความขัดแย้งเชิงโครงสร้างที่หาทางออกในระบบรัฐสภาได้ยาก จนกลายเป็นแรงกดดันที่ส่งผลให้เกิดพลวัตการเคลื่อนไหวทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งในและนอกสภา

ในเชิงวิชาการ การทำความเข้าใจปรากฏการณ์นี้จำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวคิดเกี่ยวกับพรรคการเมืองในฐานะสถาบันที่มีหน้าที่รวบรวมและประสานผลประโยชน์เพื่อยุติความขัดแย้งในสังคม ควบคู่ไปกับแนวคิดเรื่องยุทธวิธีการเคลื่อนไหว (Tactics and Movements) ซึ่งครอบคลุมทั้งการต่อสู้ตามระเบียบวาระทางนิติบัญญัติและการรณรงค์ผ่านระบบดิจิทัล (Digital Campaign) ที่มีบทบาทสำคัญในยุคปัจจุบัน นอกจากนี้ ทฤษฎีขบวนการทางสังคม (Social Movement) ยังถูกนำมาอธิบายถึงการเปลี่ยนผ่านจากการส่งเสียงภาคประชาชนสู่การเป็นผู้ตรวจสอบอำนาจรัฐ (Watchdog) อย่างเข้มข้น ผู้เขียนเห็นว่าการบูรณาการแนวคิดเหล่านี้จะช่วยให้เห็นภาพความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพรรคการเมืองในภาวะวิกฤต ซึ่งไม่ได้

เป็นเพียงการแย่งชิงตำแหน่งทางการเมือง แต่เป็นการปรับตัวภายใต้แรงกดดันจาก “พลเมืองตื่นรู้” (Active Citizen) ที่ต้องการเห็นความโปร่งใสและการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง

แรงจูงใจสำคัญในการศึกษานี้เกิดจากความต้องการวิเคราะห์พลวัตของยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของพรรคการเมืองไทยภายใต้สภาวะวิกฤตทางการเมือง โดยเฉพาะในช่วงเวลาก่อนและหลังการเลือกตั้งที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่สำคัญ การศึกษานี้มุ่งหวังที่จะนำเสนอแนวทางในการพัฒนาสถาบันพรรคการเมืองให้มีความเข้มแข็ง มีแหล่งเงินทุนที่โปร่งใส และลดการพึ่งพานายทุน เพื่อให้พรรคสามารถทำหน้าที่ตามอุดมการณ์ได้อย่างเต็มที่ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการนำเสนอบทความนี้คือการสร้างพื้นที่ให้การเคลื่อนไหวทางสังคมสามารถดำเนินไปอย่างสร้างสรรค์ภายใต้กรอบกฎหมาย และเป็นแนวทางในการปฏิรูปโครงสร้างทางการเมืองเพื่อเสริมสร้างคุณภาพและพัฒนาการของระบอบประชาธิปไตยไทยให้ยั่งยืนสืบไป

ความหมาย ความสำคัญ และทฤษฎีการกำเนิดพรรคการเมือง

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง (2558) ได้กำหนดความหมายของพรรคการเมือง ดังนี้ “พรรคการเมือง หมายความว่า คณะบุคคลที่รวมกันจัดตั้งเป็นพรรคการเมือง โดยได้รับการ จัดแจ้งการจัดตั้งตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ เพื่อสร้างเจตนารมณ์ทางการเมืองของประชาชน ตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขโดยมุ่งที่จะส่งสมาชิก เข้าสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และมีการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองอื่นอย่างต่อเนื่อง” นอกจากนี้ ได้มีผู้ให้คำนิยามของพรรคการเมืองไว้ ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2569) ได้ให้คำนิยามพรรคการเมืองว่า หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองที่สอดคล้องกันมารวมตัวกันเพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเมือง โดยมี จุดมุ่งหมายสำคัญในการสรรหาและคัดเลือกบุคคลเข้าสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพื่อเข้า ไปมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจบริหารและนิติบัญญัติโดยมีคณะกรรมการการเลือกตั้งให้องค์ความรู้ในการเลือกตั้ง

วิสุทธ์ โพธิ์แท่น (2544) ให้คำนิยามพรรคการเมืองว่าหมายถึง กลุ่มบางคนที่มีความคิด หรืออุดมการณ์ทางการเมืองอย่างเดียวกัน รวมกันจัดตั้งเป็นรากฐานที่มีการจัดองค์กรที่แน่นอนชัดเจน มีการกำหนดทางเลือกเกี่ยวกับนโยบายที่สำคัญในการปกครองและบริหารประเทศในด้านต่าง ๆ มีการคัดเลือกบุคคลเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมือง พยายามเข้าไปมีหรือมีส่วนร่วมในอำนาจรัฐจนสามารถจัดตั้งรัฐบาลเพื่อ บริหารประเทศ

ทินพันธ์ นาคะตะ (2543) ได้ให้ความหมายพรรคการเมือง คือ กลุ่มบุคคลที่ รวมตัวกันเพื่อเข้าไปมีบทบาทในการกำหนดนโยบายและในการบริหารประเทศ ด้วยการส่งสมาชิกเข้าสมัครรับ เลือกตั้ง โดยมุ่งหวังที่จะได้เป็นรัฐบาลหรือเสียงข้างมากในรัฐสภา

วิวัฒน์ เอี่ยมโพน (2544) พรรคการเมืองถือเป็นสถาบันทางการเมืองที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในระบบการปกครอง โดยทำหน้าที่เป็นเสาหลักในหลายมิติ พรรคการเมืองคือสถาบันที่สะท้อนถึงอุดมการณ์ทางการเมืองที่ชัดเจน เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมและกำหนดทิศทางของประเทศ ไม่ว่าจะเป็นอุดมการณ์แบบเสรีประชาธิปไตย เผด็จการสังคมนิยม หรืออำนาจนิยม ประการต่อมา พรรคการเมืองทำหน้าที่เป็นตัวกลางสำคัญที่เชื่อมโยงระหว่างรัฐบาลกับประชาชน โดยเป็นกลไกในการรวบรวมผลประโยชน์และความต้องการที่หลากหลายของกลุ่มต่าง ๆ มากลั่นกรองและกำหนดเป็นนโยบายเพื่อจัดสรรทรัพยากรให้ตอบสนองต่อสังคม ทั้งยังเป็นพื้นที่สำหรับการต่อรองและประสานผลประโยชน์เพื่อลดความขัดแย้งในสังคม พรรคการเมืองยังเป็นสถาบันที่สนับสนุนและส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การให้การศึกษาและอบรมกล่อมเกลาก่อนการเลือกตั้ง ไปจนถึงการสร้างสำนึกและวัฒนธรรมทางการเมืองเพื่อให้เกิดเอกภาพและเสถียรภาพภายในรัฐ และประการสุดท้าย พรรคการเมืองทำหน้าที่เป็นโรงเรียนในการสรรสร้างและบ่มเพาะผู้นำทางการเมืองที่มีทักษะพิเศษ ทั้งในด้านการกำหนดนโยบายสาธารณะ การเข้าใจศิลปะแห่งการต่อรอง และการประสานประโยชน์ของกลุ่มต่าง ๆ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชนเป็นที่ตั้ง ซึ่งหน้าที่เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ทำให้พรรคการเมืองเป็นองค์กรที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการบริหารปกครองประเทศในทุกยุคสมัย

กล่าวโดยสรุป พรรคการเมืองคือสถาบันทางการเมืองที่เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มบุคคลที่มีอุดมการณ์และความเชื่อสอดคล้องกัน โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการเข้าสู่ใช้อำนาจรัฐผ่านกระบวนการเลือกตั้งตามกฎหมาย เพื่อเป็นตัวแทนเจตนาารมณ์ของประชาชนในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งพรรคการเมืองมีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะตัวกลางที่เชื่อมโยงประชาชนกับรัฐบาล ทำหน้าที่รวบรวมและกลั่นกรองความต้องการที่หลากหลายมาเสนอเป็นนโยบายสาธารณะ ช่วยประสานผลประโยชน์เพื่อลดความขัดแย้งในสังคม ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและให้การศึกษาทางการเมืองแก่พลเมือง รวมถึงเป็นแหล่งบ่มเพาะและสรรหาผู้นำที่มีทักษะในการบริหารประเทศและการต่อรอง เพื่อให้การบริหารปกครองประเทศเป็นไปอย่างมีเสถียรภาพและยั่งยืนครับ

องค์ประกอบและระบบพรรคการเมือง

ทินพันธ์ นาคะตะ (2543) ได้จัดองค์ประกอบสำคัญของพรรคการเมืองตามแนวคิดของ ได้แก่ การจัดองค์กร (โครงสร้างสายงาน), กลไกการทำงาน (ประสานงานมีประสิทธิภาพ), นโยบาย (วางบุคลิกพรรคและปรับเปลี่ยนได้), การเงิน (แหล่งที่มาของเงินทุน), และการประชุม (สร้างเอกภาพและการตัดสินใจ) ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ทำให้พรรคมีความเข้มแข็งและสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตั้งแต่ระดับศูนย์กลางสู่ท้องถิ่น และการสื่อสารนโยบายสู่สาธารณะ.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช (2560) ส่วนประกอบของพรรคการเมือง

1. การจัดองค์กรของพรรค: การแบ่งงานเป็นสาขาและกำหนดสายบังคับบัญชาจากส่วนกลางถึงท้องถิ่น เพื่อให้การเลือกตั้งครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ

2. กลไกของพรรค: การทำงานที่สอดคล้องประสานกันของหน่วยงานต่าง ๆ เช่น ฝ่ายหาเสียง ฝ่ายนโยบาย ฝ่ายวิชาการ และฝ่ายคลัง เพื่อให้การดำเนินงานราบรื่น

รูปแบบพรรคการเมือง

ประชาธิปไตยเปิดโอกาสให้พรรคการเมืองแข่งขันกันได้ และแบ่งรูปแบบการปกครองประชาธิปไตยหลัก ๆ ออกเป็น 3 ระบบ คือ ระบบรัฐสภา (อังกฤษ), ระบบประธานาธิบดี (สหรัฐฯ) และระบบกึ่งรัฐสภากึ่งประธานาธิบดี (ฝรั่งเศส) ซึ่งรูปแบบการปกครองเหล่านี้จะส่งผลต่อการจำแนกรูปแบบของพรรคการเมืองได้อีกด้วย

รูปแบบการปกครองประชาธิปไตยและการจัดพรรคการเมือง

ระบบรัฐสภา (Parliamentary System): รัฐบาลมาจากการเลือกตั้งของประชาชนผ่านรัฐสภา (เช่น สหราชอาณาจักร)

ระบบประธานาธิบดี (Presidential System): ประธานาธิบดีมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน และแยกอำนาจออกจากฝ่ายนิติบัญญัติอย่างชัดเจน (เช่น สหรัฐอเมริกา).

ระบบกึ่งรัฐสภากึ่งประธานาธิบดี (Semi-Parliamentary/Presidential System): มีทั้งประธานาธิบดีที่มาจากการเลือกตั้งและนายกรัฐมนตรีที่มาจากรัฐสภา (เช่น ฝรั่งเศส).

ภายใต้ระบบเหล่านี้ รูปแบบพรรคการเมืองจะแตกต่างกันไปตามโครงสร้างอำนาจและการเลือกตั้งของแต่ละระบบ เช่น อาจมีพรรคใหญ่พรรคเดียว หรือหลายพรรคแข่งขันกัน หรือพรรคที่ชนะเลือกตั้งจัดตั้งรัฐบาลผสม

1. ระบบพรรคการเมืองพรรคเดียว (Single-Party System) หรือ รัฐพรรคการเมืองเดียว (One-Party State) คือ ระบบพรรคการเมืองที่เกิดขึ้นในรัฐที่กำหนดให้พรรคการเมืองเพียงหนึ่งพรรคมีอำนาจทั้งในทางกฎหมายและในทางปฏิบัติ (De Facto) ที่ผูกขาดการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของประเทศ ทั้งการกำหนดให้พรรคการเมืองพรรคเดียวมีอำนาจสูงสุดในทางการเมืองและการปกครองตามรัฐธรรมนูญ และการปฏิเสธกีดกันมิให้มีพรรคการเมืองคู่แข่งเข้ามามีส่วนร่วมในระบบการเลือกตั้ง ระบบการเลือกตั้งของประเทศที่มีระบบพรรคการเมืองพรรคเดียวมิได้มีลักษณะที่เปิดโอกาสให้เกิดการแข่งขันอย่างเสรีและเป็นธรรมตามนิยามของการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตย แต่การเลือกตั้งจะถูกควบคุมเพื่อสร้างเสถียรภาพในการรักษาอำนาจการปกครองของพรรคการเมืองพรรคเดียวไว้

(1) ระบบพรรคการเมืองแบบพรรคเดียวตามความหมายในนี้จึงเป็นข้อตรงข้ามกับระบบพรรคการเมืองแบบหลายพรรค (Multi-Party System) ในระบอบประชาธิปไตยที่มีพรรคการเมืองจำนวนมากและมีการแข่งขันกันในระบบการเลือกตั้งที่อิสระและเปิดโอกาสให้เกิดการแข่งขันได้อย่างแท้จริง แม้ว่าในบางประเทศอาจมีพรรคการเมืองขนาดใหญ่พรรคเดียวหรือไม่ก็พรรคที่ได้รับความนิยมและมีอิทธิพล

ในทางการเมือง แตกต่างจากระบบพรรคการเมืองพรรคเดียวตามนิยามนี้ที่ไม่อาจยอมรับได้ในการถกเถียงด้านมิติทางกฎหมายและกระบวนการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตย

(2) ส่วนขอบข่ายของระบบพรรคการเมืองพรรคเดียวมักใช้เรียกในประเทศที่มีการปกครองแบบเบ็ดเสร็จ (Totalitarianism) ดังปรากฏในประเทศที่ปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ (Communism) หรือประเทศโลกที่สาม (Third World) ที่มีพรรคการเมืองพรรคเดียวปกครองแบบเบ็ดเสร็จมาเป็นเวลานาน

2. รูปแบบพรรคการเมืองแบบระบบสองพรรค (Two Party System) เป็นระบบที่มีพรรคการเมืองที่สำคัญเพียงสองพรรค ซึ่งได้รับความนิยมจากประชาชนผลัดเปลี่ยนกันเป็นรัฐบาลในกรณีนี้อาจจะมีพรรคการเมืองอื่น ๆ อีกแต่มักจะเป็นพรรคการเมืองเล็ก ๆ และไม่มีโอกาสได้เป็นรัฐบาลระบบสองพรรคนี้เป็นระบบพรรคการเมืองที่มั่นคง พรรคการเมืองแต่ละพรรคนั้นมักจะมีอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกัน เช่น พรรคอนุรักษนิยม (Conservatives) และพรรคกรรมกร (Labour) ในประเทศอังกฤษ พรรครีพับลิกัน (Republican) และพรรคเดโมแครต (Democrat) ในประเทศสหรัฐอเมริกา สหรัฐอเมริกาแล้ว ประเทศอื่นที่มีระบบพรรคการเมืองที่จัดเป็น ระบบพรรคการเมืองแบบสองพรรคประกอบไปด้วย สเปน โปรตุเกส โคลัมเบีย คอสตาริกา ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ เป็นต้น

3. รูปแบบพรรคการเมืองแบบหลายพรรค (Multiparty System) เป็นระบบการเมืองที่มีพรรคการเมืองเกินสองพรรคขึ้นไป โดยแต่ละพรรคจะมีคะแนนเสียงสนับสนุนใกล้เคียงกัน ไม่ มีพรรคใดได้คะแนนเสียงมากเด็ดขาดพอที่จะจัดตั้งรัฐบาลเพียงพรรคเดียวได้ ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างพรรคการเมืองต่าง ๆ รวมกันจัดตั้งเป็นรัฐบาลผสม การมีพรรคการเมืองแบบหลาย พรรคนี้ แต่ละพรรคการเมืองย่อมมีอุดมการณ์และแนวความคิดแตกต่างกัน จึงทำให้รัฐบาลผสม มักจะล้มลุกคลุกคลาน หรือมีการเปลี่ยนรัฐบาลอยู่บ่อยครั้ง

กล่าวโดยสรุป พรรคการเมืองเป็นสถาบันทางการเมืองที่มีความสำคัญในระบอบประชาธิปไตย โดยพรรคที่เข้มแข็งต้องประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 5 ประการ คือ การจัดองค์กรที่มีสายบังคับบัญชาชัดเจน กลไกการทำงานที่ประสานงานกันอย่างมีประสิทธิภาพ นโยบายที่ชัดเจน การมีแหล่งเงินทุน และการประชุมเพื่อสร้างเอกภาพในการตัดสินใจ ซึ่งรูปแบบของพรรคการเมืองจะแปรผันตามระบบการปกครอง ไม่ว่าจะเป็นระบบรัฐสภา ระบบประธานาธิบดี หรือระบบกึ่งรัฐสภาถึงประธานาธิบดี โดยสามารถจำแนกออกได้เป็น 3 ระบบหลัก ได้แก่ ระบบพรรคเดียวที่เน้นการผูกขาดอำนาจเบ็ดเสร็จและไม่มีการแข่งขันที่เสรี ระบบสองพรรคที่มีพรรคใหญ่สองพรรคสลับกันเป็นรัฐบาลสร้างเสถียรภาพทางการเมือง และระบบหลายพรรคที่เน้นความหลากหลายของอุดมการณ์แต่ต้องอาศัยการจัดตั้งรัฐบาลผสมซึ่งอาจส่งผลต่อความมั่นคงของรัฐบาล ทั้งนี้ระบบพรรคการเมืองในแต่ละประเทศจึงเป็นผลลัพธ์ที่ปรับเปลี่ยนตามบริบททางสังคม ประวัติศาสตร์ และเงื่อนไขทางกฎหมายที่เอื้อต่อการจัดตั้งและดำเนินกิจกรรมทางการเมืองที่แตกต่างกันออกไป

การจำแนกประเภทของพรรคการเมือง

พรรคการเมืองคือสถาบันทางการเมืองที่เป็นฟันเฟืองหลักในระบบประชาธิปไตย ทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างประชาชนกับรัฐผ่านการรวบรวมเจตนารมณ์และความต้องการของประชาชน เพื่อนำมาถกเถียงกันเป็นนโยบายสาธารณะ พรรคการเมืองไม่ได้มีบทบาทเพียงแค่การลงเลือกตั้ง แต่ยังรวมถึงการจัดตั้งรัฐบาลและการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การศึกษาประเภทของพรรคการเมืองจึงช่วยให้เข้าใจถึงความหลากหลายของแนวคิดทางการเมืองและโครงสร้างอำนาจในแต่ละประเทศ

การจำแนกพรรคการเมืองตามแนวคิดและอุดมการณ์

1. พรรคเสรีนิยม (Liberalism): ให้ความสำคัญสูงสุดกับเสรีภาพของปัจเจกชนและสิทธิมนุษยชน สนับสนุนความเสมอภาคทางกฎหมายและระบบเศรษฐกิจแบบตลาดเสรี แต่ยังคงยอมรับบทบาทของรัฐในการจัดสวัสดิการพื้นฐาน เช่น พรรคเดโมแครต (สหรัฐฯ) หรือพรรคก้าวหน้า (ไทย)

2. พรรคอนุรักษนิยม (Conservatism): เกษียร เตชะพีระ (2554) ได้อธิบายว่าแนวคิดนี้มุ่งรักษาคุณค่าแบบเก่าและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม ดำรงไว้ซึ่งสถาบันหลักอย่าง ชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม โดยมองว่าการเปลี่ยนแปลงควรเป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป เช่น พรรครีพับลิกัน (สหรัฐฯ) หรือพรรคประชาธิปัตย์ในบางบริบท

3. พรรคสังคมนิยม และสังคมนิยมประชาธิปไตย: ฟรีดริช เองเกิลส์ (2564) เป็นบุคคลสำคัญที่เปลี่ยนแนวคิดสังคมนิยมให้เป็น “วิชาการ” มากขึ้น โดยวิจารณ์แนวคิด “สังคมนิยมเพื่อฝัน” ในอดีต และเสนอว่ารัฐควรมีบทบาทหลักในการลดความเหลื่อมล้ำผ่านรัฐสวัสดิการและการกระจายรายได้ เช่น พรรคแรงงาน (สหราชอาณาจักร) หรือนโยบายบางด้านของพรรคเพื่อไทย

4. พรรคคอมมิวนิสต์ (Marxism-Leninism): จรูญ สุภาพ ได้กล่าวถึงหลักการของลัทธิมาร์กซิสม์ว่ามองระบอบอื่นบกพร่องเพราะมีการกดขี่ข่มเหง จึงเน้นการปกครองโดยชนชั้นกรรมาชีพแบบรวมศูนย์ (พรรคเดียวเป็นแกนกลาง) เพื่อยกเลิกกรรมสิทธิ์เอกชนและสร้างสังคมไร้ชนชั้น เช่น พรรคคอมมิวนิสต์จีน หรือพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยในอดีต

การจำแนกตามโครงสร้างองค์กรและบทบาทหน้าที่

1. โครงสร้างการจัดองค์กร พรรคชนชั้นนำ: ควบคุมโดยกลุ่มผู้นำเพียงไม่กี่คน สมาชิกทั่วไปมีบทบาทน้อย พรรคมวลชน: ภาควิชาชาตนิยม ชี้ให้เห็นว่าพรรคประเภทนี้มีสมาชิกจำนวนมาก มีโครงสร้างยึดโยงกับประชาชนรากหญ้าอย่างเข้มแข็ง เช่น พรรคแรงงานอังกฤษ

2. พรรคเลือกตั้งหรือพรรคจับทุกกลุ่ม (Catch-all Party) : เป็นรูปแบบพรรคการเมืองสมัยใหม่ที่ลดความเข้มข้นของอุดมการณ์ลง เพื่อมุ่งดึงดูดคะแนนเสียงจากคนทุกกลุ่มในสังคมให้ได้มากที่สุดเพื่อชัยชนะในการเลือกตั้ง เช่น พรรคพลังประชารัฐในบางช่วงเวลา

3. บทบาทในระบบรัฐสภา: แบ่งออกเป็น พรรครัฐบาล (ถือเสียงข้างมากและบริหารประเทศ) และ พรรคฝ่ายค้าน (ทำหน้าที่ตรวจสอบและถ่วงดุล) ซึ่งถือเป็นหัวใจของการตรวจสอบการทำงานในระบบประชาธิปไตย

ระบบพรรคการเมืองในภาพรวม

จากการศึกษาพรรคการเมืองในระดับสากล สามารถสรุปการจัดระบบพรรคได้เป็น 3 รูปแบบหลัก คือ:

ระบบพรรคเดียว: พบในรัฐอำนาจนิยมหรือคอมมิวนิสต์ เช่น จีนและเวียดนาม

ระบบสองพรรค: มีพรรคใหญ่สองพรรคสลับกันเป็นรัฐบาล สร้างเสถียรภาพได้ดี เช่น สหรัฐอเมริกา

ระบบหลายพรรค: มีหลายพรรคแข่งขันกันและมักต้องตั้งรัฐบาลผสม เช่น ประเทศไทย และเยอรมนี

กลไกการยุบสภาและการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

Thai PBS (2568) การยุบสภา (Dissolution of Parliament) คือกลไกที่ประมุขของรัฐประกาศให้สมาชิกภาพของ ส.ส. สิ้นสุดลงพร้อมกันก่อนครบวาระตามคำแนะนำของฝ่ายบริหาร เพื่อจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปใหม่ เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาวิกฤตการณ์ทางการเมืองหรือเมื่อรัฐบาลต้องการเสียงสนับสนุนใหม่จากประชาชน เป็นเครื่องมือถ่วงดุลอำนาจระหว่างฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ เพื่อคลี่คลายวิกฤตทางการเมืองโดยการคืนอำนาจอธิปไตยให้ประชาชนตัดสินใจผ่านการเลือกตั้งใหม่ เมื่อมีการยุบสภา สมาชิกภาพของ ส.ส. จะสิ้นสุดลง และรัฐมนตรีย่อมปฏิบัติหน้าที่รักษาการจนกว่าจะมีรัฐบาลใหม่ โดยต้องมีการจัดเลือกตั้งทั่วไปภายใน 45-60 วัน ในไทยมีการยุบสภามาแล้ว 15 ครั้ง ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2481 และครั้งล่าสุดตามข้อมูลเอกสารคือปี พ.ศ. 2568 เนื่องจากปัญหารัฐบาลเสียงข้างน้อยขาดเสถียรภาพ การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอาจเกิดขึ้นได้ทั้งในระดับโครงสร้าง (เช่น การเปลี่ยนระบอบ) หรือระดับพฤติกรรม (ทัศนคติประชาชน) ปัจจุบันมีปรากฏการณ์ “พลเมืองที่ตื่นตัว” (Active Citizen) ที่คอยตรวจสอบรัฐบาลอย่างต่อเนื่องผ่านโซเชียลมีเดีย ซึ่งบีบให้พรรคการเมืองต้องปรับตัวสู่ความโปร่งใสและตอบสนองต่อประเด็นความเท่าเทียมทางสังคมมากขึ้น

การยุบสภาไม่ใช่เพียงการสิ้นสุดอำนาจ แต่คือการเปลี่ยนผ่านที่สงบสุขภายใต้ระบบรัฐสภา เพื่อให้ประชาชนได้ทำหน้าที่ “ชี้ขาด” ข้อขัดแย้งทางการเมืองผ่านหน่วยเลือกตั้ง แม้จะต้องใช้งบประมาณจำนวนมหาศาล (เช่น การเลือกตั้งปี 2566 ที่ใช้เงินกว่า 5.9 พันล้านบาท) แต่ถือเป็นต้นทุนที่จำเป็นในการรักษาเสถียรภาพและศรัทธาของประชาชนต่อระบอบประชาธิปไตย

กลยุทธ์และยุทธวิธีทางการเมือง

ยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมเป็นรูปแบบการเคลื่อนไหวอย่างหนึ่งที่มีกระบวนการ รูปแบบยุทธวิธีที่หลากหลาย ซึ่งยุทธวิธีที่เกิดขึ้นจะขึ้นอยู่กับบริบท หรือสภาพแวดล้อมทางสังคมของแต่ละพื้นที่ ทั้งนี้ ตามแนวคิดทฤษฎี ยุทธวิธีและรูปแบบกระบวนการทางการเมืองทางสังคมของ

McAdam, D (1983) ได้ให้ความสำคัญกับปัจจัยเชิงโครงสร้าง โดยจะแบ่งออกเป็นสอง ระดับ คือ ระดับองค์กรพื้นที่เมืองที่ประชาชนได้รับผลกระทบ และการจัดกลุ่มภายในสภาพแวดล้อมทางการเมือง ขึ้นมาใหม่ นอกจากนี้ ยังมองว่ายุทธวิธียังขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางการเมือง รวมถึงการใช้ นวัตกรรมที่ดูศักยภาพของบริบททางการเมืองที่อาจก่อให้เกิดการใช้ยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวก่อความไม่สงบ ทั้งนี้ Dong Mcadam ได้แบ่งยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวไว้ คือ การคว่ำบาตรรถบัส การนั่งประท้วง ขบวนการ เสรีภาพการขับขี่ การรณรงค์ประท้วงทั่วทั้งชุมชน และการจลาจลในเมือง

ประกาศ ปันตบแต่ง (2552) กลับมองว่ายุทธวิธีในการเคลื่อนไหวทาง สังคมเป็นหัวใจสำคัญในการเคลื่อนไหวประท้วงของขบวนการทางสังคมที่สามารถขัดขวาง หรือท้าทาย การเมืองแบบปกติได้ ซึ่งยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวทางสังคมจึงเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ท้าทายระบบการเมือง ปกติ กับกลุ่มที่เผชิญหน้ากับรัฐ และท่าทีของรัฐ ทำให้ยุทธวิธีและนวัตกรรมทางการเมืองเคลื่อนไหวทางสังคม สามารถแปรผกผันกับบริบททางการเมือง รวมถึงปัจจัยต่าง ๆ ภายในองค์กร

การเมืองในสื่อสังคมออนไลน์

“สื่อสังคมออนไลน์” ตามทัศนะของ วราพร คำจับ (2562) เป็นการสื่อสารผ่าน เครือข่ายอินเทอร์เน็ต เป็นการนำเสนอ แบ่งปันรูป เนื้อหาเสียง ข้อความ วิดีโอ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนระหว่างบุคคล หรือกลุ่มบุคคล

วุฒิพร ลิ้มวราภัส (2562) มีความเห็นคล้ายคลึงกับวราพร คำจับ และสำนักงานประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขานุการ เนื่องจากเขามองว่า สื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือปฏิบัติการทางสังคม ซึ่งเป็นการสื่อสารกันระหว่าง เครือข่ายทางสังคม ผ่านเว็บไซต์และโปรแกรมต่าง ๆ ที่เชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ต ในขณะเดียวกัน การใช้สื่อสังคมออนไลน์เข้ามารวมกับการเคลื่อนไหวทางสังคมการเมือง

ธนากรณ อินทร (2564) เขามองว่า สื่อสังคมออนไลน์ถือเป็นพื้นที่การสื่อสารที่ ทันสมัย หลากหลายและเข้าถึงได้โดยง่าย และในบางครั้งสื่อสังคมออนไลน์ก็กลายมาเป็นพื้นที่ในการ แสดงออกทางการเมือง เช่น การแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการประท้วงเพื่อแสดงให้เห็น กระบวนการและการตามติดสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมผ่านช่องทางต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น เฟสบุ๊ค (Facebook), ทวิตเตอร์ (Twitter), เทเลแกรม (Telegram) เป็นต้น

วรารัตน์ ทักษินวรจาร (2554) มองว่า การเข้าถึงสื่อออนไลน์ในปัจจุบันนั้นสามารถเข้าถึงได้ง่าย แต่กลับมีข้อจำกัด ในเรื่องของต้นทุน อุปกรณ์ การเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต และการเข้าถึงส่วนใหญ่นั้นกลับอยู่

กับชนชั้นกลาง หรือชนชั้นนำทางสังคม แต่ในขณะเดียวกันเมื่อสามารถเข้าถึงสื่อสังคมออนไลน์แล้วจะเป็นไปได้ยากที่จะ ถูกปิดกั้น จนนำไปสู่ปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีการนำสื่อสังคมออนไลน์มาเป็นสื่อกลางในการเคลื่อนไหว ทางสังคม โดยได้แบ่งปรากฏการณ์เครือข่ายทางสังคมไว้ 4 ประเด็น คือ กลุ่มรณรงค์ทางการเมืองผ่าน เฟสบุ๊ก, ผู้ทรงอิทธิพลข่าวสารทางการเมืองข้อมูลข่าวสารผ่านไมโครเว็บไซต์เตอร์, กระบวนการทางการเมืองผ่านกระดานสนทนาสาธารณะ และการส่งจดหมายสาธารณะ นอกจากนี้แนวคิดทฤษฎีสื่อสังคม ออนไลน์

จากการศึกษาเรื่อง ยุทธวิธีและนวัตกรรมการเคลื่อนไหวด้วยสื่อสังคมออนไลน์ ศึกษา เปรียบเทียบ ขบวนการเคลื่อนไหว The Umbrella Movement กับ คณะประชาชนปลดแอก เป็นการศึกษา ภายใต้กรอบแนวคิดและทฤษฎียุทธวิธีการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม นวัตกรรมการเคลื่อนไหว และการเมืองในสื่อสังคมออนไลน์ โดยจะเห็นได้ว่าขบวนการเคลื่อนไหวของ The Umbrella Movement กับ คณะประชาชนปลดแอกเริ่มต้นจากการตัดสินใจของภาครัฐ จึงมีการนำสื่อเข้ามาเป็นพื้นที่ในการให้ประชาชน นักเรียน นิสิต นักศึกษาเกิดการรวมกลุ่มกันทางสังคมจนนำไปสู่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีการใช้ยุทธวิธีต่าง ๆ ที่นำไปสู่นวัตกรรมการเคลื่อนไหว ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการต่อสู้เชิงสัญลักษณ์ การใช้แฮชแท็ก หรือแม้แต่การไม่มีแกนนำในการเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งจะเห็นได้ว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมมีความเป็นพลวัต อย่างไรก็ตาม การพัฒนายุทธวิธีและนวัตกรรมการเคลื่อนไหวไม่ได้มีเฉพาะในส่วนของผู้ประชาชน นักเรียน นักศึกษา แต่ในขณะเดียวกันภาครัฐก็ได้มีการตั้งรับโดยการพัฒนายุทธวิธีและนวัตกรรมการตั้งรับกับการเกิดขบวนการเคลื่อนไหวของผู้ประชาชน นักเรียน นักศึกษาเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ การเคลื่อนไหวทางสังคมในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าเยาวชน นักเรียน นิสิต นักศึกษา มีความตระหนักถึงสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน จนนำมาสู่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งมีรูปแบบการต่อสู้ที่ทันสมัยมากยิ่งขึ้น จากการนำเอาเทคโนโลยี แพลตฟอร์ม การสื่อสารทางโลกออนไลน์เข้ามาประยุกต์ใช้ในขบวนการเคลื่อนไหว

การเคลื่อนไหวของสังคมไทยในปัจจุบัน

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2542) ชี้ว่าการรวมกลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม-การเมืองแบบใหม่ของผู้คนไทยมีเงื่อนไขมาจากปัจจัยทางการเมืองและสังคม โดยสมาชิกกลุ่มมีอุดมการณ์ประชาธิปไตยที่ชัดเจน มองว่าระบอบนี้สร้างความเท่าเทียม ขบวนการนี้ไม่ได้เป็นเพียงการประท้วงทั่วไป แต่มีเป้าหมายเพื่อสร้าง “ความหมายใหม่” ทางการเมืองและช่วงชิงการนิยามคำว่าประชาธิปไตยอย่างเป็นทางการจากการเมืองแบบเก่า โดยมีรากฐานจากการปิดกั้นเสรีภาพหลังรัฐประหารปี 2557 ที่ผลักดันให้เยาวชนลุกขึ้นเรียกร้อง และได้พัฒนาจากการเคลื่อนไหวเชิงสัญลักษณ์ในมหาวิทยาลัยมาเป็นเครือข่ายออนไลน์ไร้ศูนย์กลาง ซึ่งใช้แพลตฟอร์มโซเชียลมีเดียเป็น “พื้นที่สาธารณะ” ในการต่อรองและขยายอุดมการณ์ไปสู่มวลชนอย่างมีประสิทธิภาพ

ณัฐนันท์ นันทะเสนา (2563) ยังได้กล่าวถึงกลยุทธ์กระบวนการต่อสู้ ต่อรอง ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมการเมืองแบบใหม่ของคนไทย โดยการศึกษาพบว่า ด้วยการใช้ช่องทางในการเคลื่อนไหวแบบใหม่โดยใช้สื่อออนไลน์ เช่น Facebook Twitter และ YouTube มาใช้ในการระดมทรัพยากร อาทิ เงินทุน องค์กร กำลังคน เทคโนโลยีช่องทางติดต่อสื่อสาร สื่อสารมวลชน เป็นต้น ซึ่งลักษณะแนวคิดข้างต้น สอดคล้องกับ นลินา ไชยะ ได้ศึกษาเรื่อง เศรษฐศาสตร์การเมืองว่า ด้วยพื้นที่สาธารณะ การเคลื่อนไหวทางสังคม และสื่อสังคมออนไลน์ ผลการศึกษาพบว่า เพชบุรีนั้นมีความเป็นพื้นที่สาธารณะตามแนวคิดของฮาเบอร์มาสห้ามติ ในลักษณะร่วมสมัยและเป็นพลวัตร โดยเป็นพื้นที่ซึ่งกว้างขวางไร้ขอบเขต ไม่มีลักษณะทางกายภาพและมีผู้เข้าร่วม กระทำการที่มีความแตกต่างหลากหลาย ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า กลยุทธ์ของกลุ่มคนไทยไม่ได้อิงกับการ เฝ้าดูหน้าทางกายภาพ แต่เป็นการ “เจรจาเชิงสัญลักษณ์” กับรัฐ โดยใช้สื่อออนไลน์เป็นเครื่องมือหลักในการต่อรอง ทางการเมือง

นลินา ไชยะ (2562) พรรคการเมืองคือสถาบันทางการเมืองที่เกิดจากการรวมตัวกันของคณะบุคคลที่มีอุดมการณ์และความเชื่อสอดคล้องกัน โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการเข้าสู่อำนาจรัฐผ่านกระบวนการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย เพื่อเป็นตัวแทนเจตนารมณ์ของประชาชนและเป็นตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างสังคมกับรัฐบาลในการผลักดันนโยบายสาธารณะ พร้อมทั้งทำหน้าที่ปมเพาะผู้นำทางการเมืองที่มีทักษะในการบริหารและประสานประโยชน์ พรรคการเมืองที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องมีองค์ประกอบที่เข้มแข็ง ทั้งด้านโครงสร้างสายงานที่ชัดเจน กลไกการทำงานที่สอดคล้องประสาน นโยบายที่ตอบโจทย์สังคม การเงินที่โปร่งใส และการมีส่วนร่วมของสมาชิก โดยรูปแบบของพรรคจะแปรผันตามอุดมการณ์ เช่น เสรีนิยม อนุรักษ์นิยม หรือสังคมนิยม และปรับเปลี่ยนตามระบบการปกครองของแต่ละประเทศ ทั้งในรูปแบบพรรคเดียว สองพรรค หรือหลายพรรค ในมิติของทฤษฎีการกำเนิด พรรคการเมืองอาจเกิดขึ้นจากปัจจัยทางจิตวิทยา ความแตกต่างทางเศรษฐกิจและสังคม หรือบารมีของผู้จัดตั้ง ซึ่งในปัจจุบันยุทธวิธีการเคลื่อนไหวได้พัฒนานวัตกรรมอย่างมีพลวัต โดยเปลี่ยนผ่านจากการเรียกร้องในระบบรัฐสภาดั้งเดิมไปสู่การใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นพื้นที่สาธารณะและเครื่องมือปฏิบัติการทางสังคมที่ทรงพลังช่วยให้ขบวนการเคลื่อนไหวไร้ศูนย์กลางสามารถระดมทรัพยากรและเจรจาเชิงสัญลักษณ์เพื่อสร้างความหมายใหม่ทางการเมืองภายใต้กรอบของสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง

ข้อกำหนดทางกฎหมายตาม พ.ร.บ. พรรคการเมือง

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง (2560) พรรคการเมืองต้องเป็นสถาบันของประชาชนที่โปร่งใสและปราศจากการครอบงำ เงื่อนไขการจัดตั้งคือต้องมีผู้ร่วมก่อตั้งไม่น้อยกว่า 500 คน และมีทุนประเดิม 1 ล้านบาท ภายในระยะเวลาที่กำหนดต้องมีสมาชิกให้ครบ 10,000 คน และมีสาขาพรรคอย่างน้อยภาคละ 1 สาขา มิเช่นนั้นจะสิ้นสภาพพรรค ด้านการเงิน พรรคต้องจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายที่ตรวจสอบได้ และห้ามรับเงินบริจาคจากชาวต่างชาติหรือนิติบุคคลต่างชาติเพื่อรักษาความเป็น

อิสระ รัฐยังได้จัดตั้ง “กองทุนเพื่อการพัฒนาพรรคการเมือง” โดย กกต. เพื่อสนับสนุนเงินทุนตามสัดส่วนคะแนนเสียงและจำนวนสมาชิก เพื่อลดการพึ่งพาทุนจากกลุ่มผลประโยชน์ส่วนบุคคล พรรคการเมืองคือสถาบันทางการเมืองที่เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มบุคคลที่มีอุดมการณ์และความเชื่อสอดคล้องกัน โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการเข้าสู่อำนาจรัฐผ่านกระบวนการเลือกตั้งตามกฎหมายเพื่อเป็นตัวแทนเจตนารมณ์ของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งพรรคที่มีประสิทธิภาพต้องประกอบด้วยโครงสร้างองค์กรที่ชัดเจน กลไกการทำงานที่สอดคล้องประสาน นโยบายที่โดดเด่น มีการบริหารจัดการงบประมาณ และมีกระบวนการตัดสินใจที่เป็นเอกภาพ โดยทำหน้าที่เป็นตัวกลางเชื่อมโยงประชาชนกับรัฐบาลในการผลักดันนโยบายสาธารณะและบ่มเพาะผู้นำทางการเมืองที่มีทักษะ ทั้งนี้พรรคการเมืองอาจถือกำเนิดขึ้นจากปัจจัยทางจิตวิทยา ความแตกต่างทางเศรษฐกิจและสังคม อุดมการณ์ร่วม หรือบารมีของผู้นำ และสามารถจำแนกรูปแบบได้ตามอุดมการณ์ อาทิ เสรีนิยม อนุรักษนิยม หรือสังคมนิยม รวมถึงแบ่งตามระบบการปกครองทั้งแบบพรรคเดียว สองพรรค และหลายพรรค นอกจากนี้ ในบริบทการเมืองสมัยใหม่ยุทธวิธีเคลื่อนไหวได้พัฒนานวัตกรรมอย่างมีพลวัต โดยเปลี่ยนผ่านจากการเรียกร้องในระบบรัฐสภาดั้งเดิมไปสู่การใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นพื้นที่สาธารณะและเครื่องมือปฏิบัติการทางสังคมที่ทรงพลัง ช่วยให้ขบวนการเคลื่อนไหวไร้ศูนย์กลางสามารถระดมทรัพยากรและเจรจาเชิงสัญญาเพื่อสร้างความหมายใหม่ทางการเมืองภายใต้กรอบของสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปกฎหมายพรรคการเมืองฉบับล่าสุด (พ.ศ. 2566) ที่มุ่งลดข้อจำกัดในการเข้าเป็นสมาชิกพรรคและปรับปรุงระบบการสรรหาผู้สมัคร ส.ส. (Primary Vote) ให้มีความคล่องตัวและยึดโยงกับสมาชิกพรรคอย่างแท้จริงเพื่อให้พรรคการเมืองเป็นสถาบันของประชาชนที่มั่นคงและยั่งยืน พรรคการเมืองเป็นสถาบันทางการเมืองที่เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มบุคคลที่มีอุดมการณ์สอดคล้องกัน โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเข้าสู่อำนาจรัฐผ่านกระบวนการเลือกตั้งตามกฎหมายและทำหน้าที่เป็นตัวแทนเจตนารมณ์ของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งพรรคที่มีประสิทธิภาพต้องมีองค์ประกอบที่เข้มแข็งทั้งด้านโครงสร้างองค์กร กลไกการทำงานที่ประสานงานกัน นโยบายที่ชัดเจน การบริหารจัดการเงินทุน และการสร้างเอกภาพผ่านการประชุม โดยทำหน้าที่เป็นตัวกลางเชื่อมโยงประชาชนกับรัฐบาล รวบรวมความต้องการของสังคมมาเป็นนโยบายสาธารณะ และบ่มเพาะผู้นำทางการเมืองที่มีทักษะ ทั้งนี้พรรคการเมืองสามารถจำแนกได้ตามอุดมการณ์ อาทิ เสรีนิยม อนุรักษนิยม หรือสังคมนิยม และมีรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามระบบการปกครองและจำนวนพรรคการเมืองในแต่ละประเทศ ในมิติของการเคลื่อนไหวสมัยใหม่ พรรคการเมืองได้พัฒนายุทธวิธีจากการเรียกร้องในรัฐสภาไปสู่การใช้นวัตกรรมและสื่อสังคมออนไลน์เป็นพื้นที่สื่อสารที่ทรงพลังเพื่อให้เข้าถึงมวลชนได้กว้างขวางและรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม การดำรงอยู่ของพรรคการเมืองต้องอยู่ภายใต้กรอบของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ซึ่งกำหนดทั้งกระบวนการจัดตั้ง การสรรหาผู้สมัครที่ยึดโยงกับสมาชิก (Primary Vote) และเงื่อนไขการสิ้นสภาพหรือการยุบพรรคในกรณีที่กระทำผิดร้ายแรงหรือขาดคุณสมบัติ โดยหากมีการสิ้นสภาพหรือถูกยุบพรรค จะต้อง

เข้าสู่กระบวนการชำระบัญชีโดยสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินเพื่อให้เกิดความโปร่งใสในด้านทรัพย์สินก่อนจะโอนทรัพย์สินที่เหลือให้เป็นของสาธารณะหรือองค์กรการกุศลตามกฎหมาย เพื่อให้พรรคการเมืองเป็นสถาบันทางการเมืองที่โปร่งใสและตรวจสอบได้ในทุกมิติ

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2560) กำหนดให้คณะบุคคลที่มีอุดมการณ์เดียวกันและมีคุณสมบัติครบถ้วนไม่มีลักษณะต้องห้ามจำนวนไม่น้อยกว่า 500 คน สามารถรวมตัวกันจัดตั้งพรรคการเมืองได้ โดยต้องมีทุนประเดิมไม่น้อยกว่า 1 ล้านบาท และต้องจัดการประชุมจัดตั้งพรรคเพื่อกำหนดชื่อเครื่องหมาย นโยบาย ข้อบังคับ และเลือกคณะกรรมการบริหารพรรคซึ่งมีวาระไม่เกินคราวละ 4 ปี ก่อนยื่นคำขอจดทะเบียนต่อนายทะเบียนพรรคการเมืองเพื่อเป็นนิติบุคคล ทั้งนี้พรรคการเมืองต้องดำเนินกิจกรรมตามหลักประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขโดยไม่แสวงหากำไร และมีหน้าที่จัดทำระบบฐานข้อมูลสมาชิก รายงานการดำเนินกิจการประจำปี รวมถึงการเงินและบัญชีให้ถูกต้องตามความเป็นจริง โดยรายได้ของพรรคอาจมาจากค่าธรรมเนียมสมาชิก ค่าบำรุงพรรค (ไม่น้อยกว่า 100 บาทต่อปี หรือ 2,000 บาทตลอดชีพ) การจำหน่ายสินค้าที่ระลึกและการให้บริการทางวิชาการที่ไม่มุ่งเน้นกำไร รวมถึงการจัดกิจกรรมระดมทุนและการรับบริจาคที่ต้องเป็นไปอย่างเปิดเผยและมีการออกใบเสร็จรับเงินทุกครั้ง ซึ่งบุคคลทั่วไปสามารถบริจาคได้ไม่เกิน 10 ล้านบาทต่อปี และต้องไม่มีการรับบริจาคหรือระดมทุนในช่วง 90 วันก่อนครบอายุสภาจนถึงวันเลือกตั้ง นอกจากนี้ พรรคการเมืองยังมีหน้าที่จัดตั้งสาขาพรรคให้ครบทุกภาคและทางสมาชิกให้ได้ตามจำนวนที่กฎหมายกำหนดภายในระยะเวลาที่ระบุไว้ โดยหากพรรคการเมืองกระทำการที่เป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองหรือฝ่าฝืนกฎหมาย คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจยื่นศาลรัฐธรรมนูญเพื่อสั่งยุบพรรคการเมืองนั้นได้ตามขั้นตอนที่บัญญัติไว้

สรุป

เนื้อหาในบทนี้มุ่งเน้นการอธิบายรากฐานของพรรคการเมืองในฐานะสถาบันหลักทางนโยบายและกลไกสำคัญในระบอบประชาธิปไตย โดยเริ่มต้นจากการทำความเข้าใจว่าพรรคการเมืองคือการรวมตัวของกลุ่มบุคคลที่มีอุดมการณ์เดียวกันเพื่อแสวงหาอำนาจรัฐผ่านกระบวนการเลือกตั้งที่ชอบธรรม ซึ่งความสำคัญของพรรคการเมืองนั้นครอบคลุมตั้งแต่การเป็นตัวกลางเชื่อมโยงความต้องการของประชาชนเข้าสู่กระบวนการตัดสินใจของรัฐ ไปจนถึงการบ่มเพาะผู้นำทางการเมืองที่มีคุณภาพ โดยมีทฤษฎีการกำเนิดพรรคที่หลากหลาย ทั้งจากปัจจัยทางจิตวิทยา ความแตกต่างทางชนชั้น และความจำเป็นในการจัดตั้งองค์กรเพื่อต่อสู้ทางการเมือง ในมิติของประเภทพรรคการเมืองในรัฐสภา มีการจำแนกที่ชัดเจนระหว่างพรรคชนชั้นนำที่เน้นตัวบุคคลผู้มีอิทธิพล กับพรรคมวลชนที่เน้นฐานสมาชิกกว้างขวาง รวมถึงการเกิดขึ้นของ “พรรคจับทุกกลุ่ม” (Catch-all Party) ที่เน้นการประนีประนอมนโยบายเพื่อดึงดูดคะแนนเสียงจากคนทุกกลุ่มในสังคม ซึ่งโครงสร้างที่แตกต่างกันนี้ย่อมส่งผลต่อยุทธวิธีและการเคลื่อนไหวทางการเมือง โดยพรรคยุคใหม่ได้ปรับเปลี่ยนจากการเคลื่อนไหวเฉพาะในรัฐสภามาเป็นการใช้ยุทธวิธีแบบ

ผสมผสาน ทั้งการเคลื่อนไหวร่วมกับภาคประชาสังคมนอกสภา และการใช้ “ยุทธวิธีดิจิทัล” (Digital Campaign) เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมแบบเรียลไทม์กับพลเมืองที่ตื่นตัว (Active Citizen) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในปัจจุบัน

ในส่วนของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองนั้น เอกสารได้ชี้ให้เห็นว่าการยุบสภาเป็นเครื่องมือสำคัญในระบบรัฐสภาที่ช่วยคลี่คลายวิกฤตความขัดแย้งและเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนผ่านอำนาจอย่างสันติ ซึ่งมักนำไปสู่ปรากฏการณ์ใหม่ๆ เช่น การจัดตั้งรัฐบาลผสมที่มีความซับซ้อนในการต่อรองนโยบาย และการเพิ่มขึ้นของอำนาจในการตรวจสอบโดยภาคประชาชนที่ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือหลัก ทั้งหมดนี้ถูกกำกับดูแลด้วยกฎหมายและระเบียบที่เคร่งครัด โดยเฉพาะพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองที่กำหนดเกณฑ์การจัดตั้งพรรค การบริหารจัดการด้านการเงินที่ต้องโปร่งใสตรวจสอบได้ รวมถึงบทลงโทษที่รุนแรงถึงขั้นยุบพรรคหากมีการกระทำที่เป็นปฏิปักษ์ต่อระบอบปกครองหรือยินยอมให้บุคคลภายนอกครอบงำกิจการของพรรค นอกจากนี้ รัฐยังมีกลไกสนับสนุนผ่านกองทุนเพื่อการพัฒนาพรรคการเมืองเพื่อส่งเสริมให้พรรคมีความเข้มแข็งเป็นสถาบันของประชาชนอย่างแท้จริง มิใช่เพียงเครื่องมือของกลุ่มทุนใดกลุ่มทุนหนึ่ง ดังนั้น การเคลื่อนไหวของพรรคการเมืองในรัฐสภาจึงเป็นการบูรณาการระหว่างอุดมการณ์ทางการเมือง ยุทธวิธีในการเข้าถึงมวลชน และการปฏิบัติตามกรอบกฎหมาย เพื่อตอบสนองต่อพลวัตของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและความต้องการที่หลากหลายของพลเมืองในยุคดิจิทัลอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- เกษียร เตชะพีระ. (2554). *อนุรักษนิยม ใน การเมืองไทยร่วมสมัย*. มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2542). *ขบวนการทางสังคมรูปแบบใหม่/ขบวนการประชาธิปไตยในไทย*. วิชาภาษา.
- ณัฐจินนัท นันทะเสนา. (2563). ยุทธวิธีเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มฟื้นฟูประชาธิปไตย. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*.
- ธนากรณ อินทร. (2564). *การสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มคนรุ่นใหม่* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นลินา ไชยะ. (2562). *การเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มคนรุ่นใหม่ในยุคดิจิทัล: กรณีศึกษากิจกรรมวิ่งไล่ลุง*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (2552). *กรอบแนววิเคราะห์การเมืองแบบขบวนการทางสังคม*. สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ. (2566). *ว่าด้วยพรรคการเมือง* (ฉบับที่ 2).
<https://share.google/9GkYPPLXjIjSWA6xn>
- วรารพร คำจับ. (2562). *สื่อสังคมออนไลน์กับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21*. [https://search.tci-thailand.org/article.html? b3BlbkF ydGljbG UmaWQ9NTY2MDc2](https://search.tci-thailand.org/article.html?b3BlbkFydGljbG UmaWQ9NTY2MDc2)
- วรรัตน์ ทักษิณวราร. (2554). *สื่อใหม่กับการเคลื่อนไหวทางการเมือง*. ใน การเมืองไทยร่วมสมัย. มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- วิวัฒน์ เอี่ยมไพบวัน. (2544). *สถาบันการเมืองและพรรคการเมือง*. โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วุฒิพร ลิ้มวรภัส. (2562). *การสื่อสารทางการเมืองผ่านสื่อสังคมออนไลน์ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มคนรุ่นใหม่* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทินพันธ์ นาคะตะ. (2543). *การเมือง การวิเคราะห์เชิงระบบ*. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2569). *คณะกรรมการการเลือกตั้ง*.
https://www.ect.go.th/ect_th/th/main.
- เองเกลส์, ฟ. (2564). *สังคมนิยม: จากพ่อฝันสู่ปัญญา*. (ต้นฉบับพิมพ์เมื่อ ค.ศ. 1880).
- McAdam, D. (1983). Tactical Innovation and the Pace of Insurgency. *American Sociological Review*, 48(6), 735-754. <https://doi.org/10.2307/2095322>.
- Thai PBS. (2569). *รู้จักกลไกการ “ยุบสภา”*. <https://www.thaipbs.or.th/now/content/3107>